

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

ערש"ק מטות מסעי כז תמוז תשע ♦ דף היומי בבלי: שבועות ה ירושלמי: בלאים לט

נושאי הדף בעלון

ברכת דבש תמרים ודבש של שאר פירות.....שבועות יח

הזכרת 'מקרא קודש' בתפילות המועדים ובר"ה ויוה"כ.....שבועות יט

כפרה ותענית לעובר עבירה בשוגג.....שבועות כ

אמירת תהלים לרפואה ונוסח ה'יהי רצון' אחרי אמירתם.....שבועות כא

הטעם שקברות חולדה הנביאה ודוד המלך בתוך ירושלים.....שבועות כב

נסיעה באוירון [אירפלייין] מעל מקום המקדש.....שבועות כג

טעם שאין מזכירים 'המבדיל בין טמא לטהור' בהבדלה.....שבועות כד

כפתור ופרח.....עמוד 5

ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה וגו' עטרות ודיבון ויעזר ונמרה וגו' הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה....

הקשה המהר"ם אלשיך, מדוע האריכו בני גד ובני ראובן ופרטו את כל העיירות בשמותיהם, והלא יכולים היו לנקוט בלשון קצרה שתכלול את כל ארץ סיחון. ועוד, שגם מה שאמרו 'הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל', לכאורה הוא שפת יתר, כי מי לא ידע זאת.

ונראה לפרש על פי מה ששנינו בברייתא (סוטה לד:), אילים ממואב, כבשים מחברון. היינו שמואב הוא מקום שגדלים בו אילים שמנים ובריאים, וחברון היא מקום גידולם של הכבשים המעולים, ולפיכך האילים והכבשים לקרבנות יש להביאם מן המקומות הללו. ופירשו בגמרא, שאדמתה של חברון מעטה היא וקלושה, לפי שהיא ארץ טרשים, לפיכך לא היו חורשים וזורעים אותה תבואה למאכל אדם, והיתה מצמחת ומעלה עשבים למאכל הצאן, וכן דרך הצאן להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מאשר בארץ לחה.

מתוך שבאותה ברייתא מנויה גם ארץ מואב בתור ארץ המגדלת מקנה משובח, למדים אנחנו שגם אדמתה של מואב, בדומה לאדמתה של חברון, כחושה היא ואינה יפה לגידול תבואה למאכל אדם.

תשעת העיירות המנויות בפסוק זה, כולן מערי מואב היו, ולפי שנאסר לישראל להתגרות מלחמה במואב, נתן הקדוש ברוך הוא בלבו של סיחון להלחם במואב, וכשנכבשו ערים אלה לפניו, הותרו לישראל לקחתן מידו, כמו שאמרו עמון ומואב טהרו בסיחון.

כאשר עמדו ישראל על טיב אדמת ארץ מואב שאינה ראויה לגדל תבואה למאכל אדם, נפלאת היתה בעיניהם, מה זאת עשה הקדוש ברוך הוא להנחיל לאוהביו ארץ כחושה כזאת, ומה טובה יש להם בכבוש מואב על ידי סיחון, כדי שיוכלו הם לכבשה מידו. אלא ודאי לפי שהמקום מקום מקנה, ורצה הקדוש ברוך הוא לזכות את המקום לאותם משבטי ישראל שיש להם מקנה רב, וצריכים מרעה טוב ושמון.

טענה זו שומה היתה בפיהם של בני גד ובני ראובן, ולפיכך באו ופרטו לפני משה את שמות הערים, ללמד שמשל מואב היו וכבשן סיחון מידם, 'עטרות ודיבון ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם ונבו ובען הארץ אשר הכה ה' שאותן הכה הקדוש ברוך הוא מקדמות דנא ומסרן ביד סיחון, וכל זאת רק כדי שתהינה 'לפני עדת ישראל', שיותר לישראל לכבשן, וכל כך למה? והלא ארץ כחושה ודלה היא? אלא מפני ש'ארץ מקנה היא' שחשיבותה לישראל מפני שיפה היא לגדל מקנה, הנה אנחנו הם מגדלי המקנה שבישראל, שהרי 'ולעבדיך מקנה', לכן אנו מחלים פניך 'יתן הארץ הזאת לעבדיך לאחזה'.

עפ"י בנין אריאל

ברכת דבש תמרים ודבש של שאר פירות

בגמרא מבואר שלא היו מקריבים למזבח פירות האילן, לפי שנאמר (ויקרא ב' יא) 'כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. ופירש רש"י (שם ובסוגייתנו ד"ה וכל דבש), שכל פירות האילן שהם מתוקים הם בכלל דבש. וכ"כ הרשב"ם (ויקרא שם, ב"ב עט. ד"ה אילן מלא), שבכלל דבש שאסרה התורה להקריב למזבח, נכללים כל פירות האילן.

ודנו הפוסקים אם לענין שאר דיני התורה נחשבים ג"כ כל הפירות בכלל דבש [ויסוד הדברים בדברי המשנה למלך (איסורי מזבח פ"ה ה"א), שדן בענין הכשר מי פירות לקבלת טומאה מדין 'דבש', שהוא אחד משבעה משקים המכשירים לקבל טומאה]. והנה נחלקו הראשונים לענין ברכת הדבש. דעת הבה"ג (ברכות פ"ו, הובא בתוס' ברכות לח. ד"ה האי דובשא), שדבש תמרים שאכלו בפני עצמו מברך עליו 'בורא פרי העץ', ומה שאמרו במסכת ברכות (לח.) שברכתו של הדבש היא 'שהכל נהיה בדברו', היינו דווקא כשעירבו אותו במים, אבל אם הוא בעינו מברכים עליו 'בורא פרי העץ'. ובטעם שיטתו כתבו הרא"ש (ברכות פ"ו ס"י יב) והרשב"א (ברכות שם ד"ה דבש), שהוא משום שבפסוק שנמנו בו שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל (דברים ח ח) נאמר 'ודבש' ולא נאמר 'תמרים', והכוונה בפסוק זה היא לדבש תמרים, והפסוק מדבר בדבש הזב מאליו מן התמרים שהוא בכלל שבעת המינים, ולכן מברך עליו בורא פרי העץ וברכה אחת מעין שלש. ואין לדמותו למשקה היוצא מן הרמונים ומן התאנים וליין תפוחים, שהם יוצאים על ידי כתישה וסחיטה, אבל הזב מאליו מן התמרים היינו דבש האמור בפסוק.

מבואר מדברי הרא"ש לפי הבה"ג, שאף היוצא משאר פירות היה יכול להיכלל בכלל דבש והיו מברכים עליו 'בורא פרי העץ', אלא שאין הפסוק מדבר אלא במשקה הזב מאליו מן הפירות, ובשאר משקים אין המשקה יוצא מהם אלא על ידי כתישה וסחיטה. אך בחתם סופר (נדרים נה. ד"ה לאתויי) כתב, שיש לומר שאף שבכל מקום שכתוב בלשון התורה 'דבש' הרי הוא כולל כל מיני מתיקה וכל הפירות, וכמו שמוכח בסוגייתנו, מכל מקום 'דבש' הנזכר בפסוק של שבעת המינים הוכרחו חכמים לפרש שהוא רק דבש תמרים ולא כל מיני מתיקה, שאם היתה כוונת התורה לכל הפירות, קשה למה מנה הכתוב גפן תאנה ורמון בפני עצמם, וגם אין לומר שבא הכתוב לרבות ב'דבש' שאר מיני מתיקה כגון תפוחים וכדומה, שכיון ש'דבש' נמנה בפסוק שני ל'ארץ' שני, וגפן הוא שלישי לארץ ראשון [ראה ברכות מא:], נמצא שהכתוב מחשיב את הדבש יותר מגפן תאנה ורמון, וידעו חז"ל שאי אפשר שיהיו שום מיני מתיקה חשובים מגפן תאנה ורמון וזלת דבש תמרים, ע"כ דבש של שבח ארץ ישראל הוא דבש תמרים.

ולהלכה, דעת רוב הפוסקים שלעולם אין מברכים על דבש תמרים 'בורא פרי העץ' אלא 'שהכל נהיה בדברו', גם אם הדבש זב מאליו מן התמרים, ואוכל אותו בעינו בלי תערובת מים, וכן פסקו הרמב"ם (ברכות פ"ח ה"ב ובכס"מ שם) והשו"ע (או"ח ס"י רב ס"ח). אמנם כתב בכף החיים (שם סק"ס), שאם בירך על דבש תמרים זה 'העץ' או 'האדמה', יצא בדיעבד ידי חובתו ולא יחזור לברך 'שהכל', כיון שלדעת הבה"ג ברכתו 'העץ', וספק ברכות להקל.

הזכרת 'מקרא קודש' בתפילות המועדים ובר"ה ויוה"כ

כתב הטור (או"ח סי' תקפב), שנוהגים בספרד לומר בתפילת שמונה עשרה של המועדים 'את יום חג פלוני הזה את יום טוב מקרא קודש הזה', ובחול המועד נוהגים לומר 'את יום חג פלוני הזה את יום מקרא קודש הזה'. והביא, שכן מבואר במסכת סופרים (פ"ט ה"א), שבין בתפלה בין בכוס [ברכת המזון] צריך להזכיר 'ביום טוב מקרא קודש הזה יום חג פלוני הזה', ואמרו שם (ה"ג) שבר"ה מזכירים 'ביו"ט מקרא קודש הזה ובר"ח הזה וביום ר"ה הזה וביום תקיעת שופר הזכרון הזה'. וכתב הטור, שבאשכנז אין נוהגים לומר כלל 'מקרא קודש הזה', וכן מסתבר, שכיון שאומר 'את יום חג פלוני הזה' הרי הכל בכלל, ואין טעם להזכיר 'מקרא קודש' יותר מאיסור עשיית מלאכה ושאר כל הלכותיו, וכן אמר רב האי גאון שאין אומרים בבבל אלא 'ותתן לנו את יום חג פלוני הזה'.

וביישוב קושיית הטור למה אומרים 'מקרא קודש', כתב בבית יוסף (או"ח סי' תפז ד"ה ותתן לנו), שדווקא ענין 'מקרא קודש' צריך להזכיר בתפילה יותר משאר ענייני יו"ט, שמקרא קודש מורה על שצריך להזכירו בתפילה, וכמו שכתב הרמב"ן (ויקרא כג ב), טעם מקרא קודש שיהו כולם קרואים ונאספים ביום הזה לקדש אותו, כי מצוה היא על כל ישראל להקבץ בבית אלהים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לאל. עוד תירץ, שאין אנו מזכירים בתפילה אלא מה שנזכר בתורה, ולכן אין מזכירים כל הלכות המועדים אלא רק 'מקרא קודש', ומה שאין אנו מזכירים איסור עשיית מלאכה אף שהוא נזכר בתורה, הוא משום שבכלל מקרא קודש הוא, שכיון שהוא קדוש ממילא משמע שהוא אסור בעשיית מלאכה, ומה שמזכיר הכתוב אחר כך (שם ז) איסור עשיית מלאכה, אינו ענין בפני עצמו אלא פירוש הוא ל'מקרא קודש'. ולכן הצדיק הב"י את מנהג ספרד לומר מקרא קודש.

וברש"י בסוגייתנו (ד"ה לא קראו) נראה כדברי הרמב"ן שהביא הב"י, שביאר מה שאמרו בגמרא שלומדים מהפסוק שיום הכפורים מכפר גם למי שלא קראו מקרא קודש. ופירש רש"י, שהוא מי שלא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוה"כ. ומבואר שעל פי התורה צריך לקבל היום בברכותיו, וזה נלמד ממה שנאמר 'מקרא קודש'. וכ"כ הריטב"א (ד"ה ורמי), שלפי דרכו של רש"י נלמוד שברכת המועדות היא מן התורה [וכן נקטו בדעתו התוס' (ד"ה לא קראו) והקשו עליו]. והביאו הריטב"א והתוס', שר"ת פירש סוגייתנו באופן אחר, שעשאו קודש לשבות בו ממלאכה שהיתה לו מחמת קדושתו, ולא מחמת שלא היתה לו מלאכה. ולפי זה אין הוכחה מסוגייתנו שמקרא קודש עניינו הוא להזכיר היום בברכותיו.

ובשו"ת מהר"ש הלוי (סי' ז) כתב, שיש שנוהגים על פי הזוהר שלא לומר כלל 'מקרא קודש' בראש השנה ויוה"כ, כיון שאין בהם חדוה אלא דין, ואף על פי שימים טובים גמורים הם ואסור לנהוג בהם בהנהגות של צער כגון ליתן שק על בשרו, מכל מקום אין להזכיר ענין זה בפה ולומר 'מקרא קודש' בתפילה, והביא כן בשם זקינו. אך בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קנג) הוכיח מסוגייתנו שגם ר"ה ויוה"כ צריכים לקרותם 'מקרא קודש'. וכתב, שאף לפי פירוש ר"ת שפירש מה שאמרו בסוגייתנו שלא קראו מקרא קודש, היינו שלא שבת מחמת שהוא מקרא קודש, מכל מקום צריך להזכיר כן בתפילה ולומר בה 'מקרא קודש', שעל ידי זה הוא מראה שמה ששבת ממלאכה הוא מחמת שב"ד קידשוהו ושבתו ממלאכה בשביל קדושת היום ולא ששבת מחמת שנתעצל לעשות מלאכה. ולכן אף בר"ה ויוה"כ צריך לומר בתפילה 'מקרא קודש'.

כפרה ותענית לעובר עבירה בשוגג

כתב הרמ"א (יו"ד סי' קפה ס"ד), שהעובר על איסור נדה יתענה ארבעים יום שאינם רצופים, ובליל התענית לא יאכל בשר ולא ישתה יין, ואם אינו יכול להתענות מחמת הקושי, יפדה התעניות בצדקה כפי ערך ממון שיש לו כי עשיר יתן יותר קצת מעני. עוד כתב (או"ח סי' שלד ס"ו), שאם עבר וחילל שבת צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי, ולא ישתה יין ולא יאכל בשר, ויתן במקום חטאת י"ח פשיטים לצדקה, ואם ירצה לפדות התענית, יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטים לצדקה. ויש לבאר החילוק בין דרכי הכפרה, שבהלכות שבת כתב הרמ"א שיכול להתענות, ואם ירצה יפדה את התענית, ונראה מזה שגם מי שיכול להתענות יכול לפדות את תעניתו ואין קפידא בתענית דווקא. ואילו בהלכות נדה כתב הרמ"א שרק אם אינו יכול להתענות מחמת הקושי יפדה את התעניות בצדקה [ולענין החילוק שביניהם אם צריך ליתן גם צדקה כנגד קרבן, ראה מה שכתב במחצית השקל (או"ח סי' תקסח ס"ק י"ב)].

והנה חקרו הפוסקים בעיקר איסור עריות, אם הוא משום המעשה בפועל, או משום ההנאה הנלווית למעשה. ובאתון דאורייתא (כלל כד) הוכיח מסוגייתנו, שבעריות לא הקפידה התורה על המעשה אלא רק על הרגשת ההנאה, שלא יהנה האדם מביאת העריות, ממה שאמרו שפרישה מנדה באבר חי יש בה חיוב כרת כמו הביאה משום שיציאתו הנאה לו כביאתו, ואף על פי שאין הפרישה מעשה ביאה ואדרבה הרי פרישה היא, עם כל זה הואיל ויש בה הנאת ביאה, הרי היא אסורה ויש בה כרת. אך שוב כתב, שממה שיש חיוב גם בביאה שלא כדרכה, מוכח שיש איסור בעריות גם בלי הנאה. ובשו"ת להורות נתן (ח"ט קונטרס וחי בהם פ"ד סי' ד אות ה) העיר, שכבר התוס' (יומא פב: ד"ה מה רוצה) במסקנתם העלו שגם בלי הנאה יש איסור בעריות, כמו שמוכח ממה שיש איסור גם בביאה שלא כדרכה.

ועל פי יסוד זה ביאר בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' סד) את החילוק בין כפרת העובר על איסור מהלכות שבת לבין העובר על איסור מהלכות נדה, שבהלכות שבת שבהם העובר ואינו מתכוין פטור מן התורה, מוכח שאין האיסור בהם אלא על המעשה עצמו, ולכן העובר צריך לכפר על המעשה בקרבן כמו שהיתה הכפרה בזמן המקדש, ובזמן הזה שאין קרבנות הרי הוא מכפר על המעשה בתענית או בצדקה כשיעור הדמים ששוה לו שלא להתענות, ואין קפידא בתענית דווקא, אלא בדבר המכפר, וצדקה ג"כ מכפרת. אבל בעריות שהחיוב הוא על ההנאה ולא על המעשה, וכלשון הגמרא מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו, צריך החוטא לכפר על ההנאה, והיינו בתענית שהיא צער הגוף, ואין די לו בצדקה בלבד, ורק מי שאינו יכול להתענות יכול לפדות תעניתו בצדקה.

ועל פי זה ביאר מה שכתב באליה רבה (סי' שלד ס"ק כח) בשם ספר חסידים (סי' קפא, הו"ד בבאר היטב שם ס"ק כו), שאחד חילל שבת בנשיאת כספו ובא לפני חכם להורות לו תשובה, והורה לו לחלק את הכסף או שוויו לעניים ולבני טובים המתביישים לקבל צדקה, ולא רצה לתת להם, וגם החכם לא אמר לו תשובה אחרת. הרי לנו שבשבת עיקר התשובה בנתינת צדקה, שהרי לא הזכיר כלל ענין התענית. עוד דייק, שמשם נראה גם שיתן מה שנהנה מן החילול שבת, משום שבאותו מעשה נהנה העובר מגוף האיסור במה שנשא את כספו, לכן עליו לתקן גם את ההנאה עצמה, וליתן את שווי הכסף לצדקה.

אמירת תהלים לרפואה ונוסח ה'יהי רצון' אחרי אמירתם

בגמרא מבואר שהלוחש פסוקים על המכה אין לו חלק לעולם הבא. וא"ר יוחנן שברוקק שנו, לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. וכן נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' קעט ס"ח), שהרוקק ואח"כ קורא פסוק מן התורה אין לו חלק לעולם הבא, ואם אינו רוקק יש בו איסור מכל מקום, ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר. וכתב הרמ"א, שי"א שכל זה אינו אסור אלא כשקורא הפסוק בלשון הקודש, אבל בלשון לעז, לא. ומכל מקום ברוקק טוב להיזהר בכל ענין, בפרט אם מזכירין השם, שאין לו חלק לעולם הבא [כמובא באליבא דהילכתא].

ומבואר עוד בגמרא, שכל זה הוא בחולה הקורא פסוקים לרפואה, אבל הבריא הקורא פסוקים להגן מותר, וכן היה עושה ר' יהושע בן לוי שהיה קורא פסוקים לשמירה לפני ששכב לישן. וכן פסק בשו"ע (שם ס"י). ובטעם החילוק כתב הרמב"ם (ע"ז פי"א הי"ב), שהלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שישן, לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר (משלי ג כב) 'ויהיו חיים לנפשך'. אבל הבריא שקרא פסוקים ומזמור מתהילים כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר. ומבואר שהחילוק הוא, שהחולה קורא את הפסוקים מתוך שחושב שיש בפסוקים כח סגולי לרפא את הגוף, והרי ד"ת הם לנפש. אבל הבריא הקורא אינו קוראן לשם כך, אלא כדי שתגן עליו זכות קריאתו וינצל מצרות ומנזקים.

וכתב בבארות המים (על הרמב"ם שם), שמדברי הרמב"ם שכתב לשון 'אבל הבריא שקרא הרי זה מותר', משמע שאף קריאה זו אינה לכתחילה, ושלא כמשמעות סוגייתנו שלהגן מותר לכתחילה. ובדעת ומחשבה (לבעל שו"ת מועדים וזמנים, על הרמב"ם שם) כתב, שנראה שאם אומר תהלים ומתפלל בתחנונים מותר גם לדעת הרמב"ם ואף במי שכבר חלה, אך מה שנהגו לומר בסוף אמירת התהלים 'בזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו' וכו', שמבקשים להיענות בזכות הפסוקים עצמם ולא בזכות המצוה שבקריאתן, בזה יש איסור לדעת הרמב"ם, ולדעתו יש לומר בנוסח אחר, 'שתשמע לקולנו באמירת פסוקי תהלים אלו תיבותיהם ואותיותיהם', ולא להזכיר 'זכות התורה'. והסיק שעדיין צ"ב, ובלא זה שיטת הפוסקים נראה שאינם סוברים כהרמב"ם.

ובמשנת יעקב (על הרמב"ם שם) כתב ג"כ שמדברי הרמב"ם שהובאו בשו"ע נראה שאין כלל היתר לקרות פסוקים לצורך רפואת החולה, ואף הרמ"א לא הגיה בזה כלום, ומשמע שהסכים לזה, וא"כ קשה איך אנו אומרים פרקי תהילים על החולה, ואח"כ אומרים 'יהי רצון מלפניך וגו' בזכות ספר תהילים שקראנו לפניך וגו' בזכות מזמוריו וגו' ותשלח רפואה שלימה לחולי עמך ולחולה פב"פ' וכו', הרי לכאורה דבר זה אסור בחולה. וכתב, שאולי מה שאומרים 'בזכות מזמוריו' וגו', אינו על רפואת הגוף, אלא על מה שאומרים בתחילת התפילה 'שתכפר לנו על כל חטאותינו' וגו', שזה בודאי מותר, ומה שאומרים אח"כ 'ותשלח רפואה שלימה', הוא בקשה מיוחדת אגב אמירת התהילים ואגב בקשת כפרת העוונות, וצ"ע.

הטעם שקברות חולדה הנביאה דוד המלך בתוך ירושלים

בשׁו"ת מהרי"ט (ה"ב יו"ד ס"י לו) נשאל על המבואר בתוספתא (שם) שקברה של חולדה הנביאה הוא בתוך ירושלים, שהרי עכשיו אנו יודעים שקברה הוא בראש ההר [הר הזיתים], ואי אפשר לומר שהיתה ירושלים מתפשטת עד לשם, שהרי עמק יהושפט מפסיק ביניהם. וכתב, שבאמת הדבר עצמו קשה, איך קברו את חולדה בתוך ירושלים בימות הנביאים הראשונים, הרי אין מלינין בה את המת כמו שנתבאר, ומבואר בגמרא (ב"ק פב:) שהיא הלכה למשה מסיני. ותיירץ, על פי המבואר בסוגייתנו שהבצע העליון לא קידשוהו בימי בית ראשון, ורק בימי בית שני קידשוהו שלא על ידי מלך ואורים ותומים. ופירש, שהבצע העליון הוא בהר הזיתים, שעשו בו חומה עליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב, וחיזוק זה צריך לעשותו בראש ההר. מעתה נמצא, שבזמן בית ראשון שאז קברו את חולדה, היה קברה מחוץ לירושלים. אבל בימי בית שני שהיו צריכים לבנות את החומה בראש ההר, נמצא שנהיה קבר חולדה לפני ממונה בתוך הבצע העליונה. ופירש מה שמבואר בכתוב (מלכים ב' כב יד, דברי הימים ב' לד כב) שביתה של חולדה היה 'במשנה', הכוונה היא לבצע העליונה שהיתה נקראת משנה כיון שקדושתה שניה לקדושת ירושלים, וכיון ששם היה ביתה שם קברו אותה. אמנם הסתפק, אם בבית ראשון כבר היתה שם חומה בנויה, שבגמרא נראה שרק בימי בית שני בנו שם חומה, ואפשר שבתחילה היתה שם שכונת בתים ולא היתה להם חומה, ולכך קברוה שם, ובבית שני עשו לה חומה ונשאר הקבר בפנים.

וכתב, שאף על פי שמקום זה לא נתקדש בקדושת ירושלים לענין אכילת קדשים ומעשר שני כמבואר בסוגייתנו, מכל מקום לא היו מוסיפים לקבור בו קברים אחרים בזמן בית שני, ורק את קברה של חולדה הנביאה שכבר היה שם מימי קדם השאירו על מקומו. וביאר הטעם, שאעפ"י שלא נתקדש מקום זה לענין קדשים ומעשר שני, היינו משום שלענין זה צריך מלך ונביא ואורים ותומים וכל הדברים השנויים במשנה, אבל מ"מ לענין עשר מעלות שבירושלים ובכללם הדינים שאין מלינים בה את המת ואין קוברים בה מתים, תוספת זו חשובה תוספת ודינה כדין ירושלים. ועוד, שאף אם אין למקום זה קדושת ירושלים, על כל פנים יש לו קדושת בתי ערי חומה לכל הפחות, ובכל הערים המוקפות חומה שבארץ ישראל אין קוברים את המת (כלים פ"א מ"ז), והרי ירושלים היא עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, וקדושת ערי חומה אינה צריכה מלך ואורים ותומים.

בסיום דבריו הביא מהתוספתא (ב"ב פ"א ה"ז) שקבר שהקיפתו העיר יותר מחמשים אמה לכל צד אין מפנין אותו. פחות מכן מפנין אותו. כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא. ר' עקיבא אומר אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין. אמרו לו והלא קברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בהן אדם מעולם. אמר להן משם ראייה, מחילה היתה שם והיתה מוציאה טומאה לנחל קדרון. והביא ראייה משם שקבר חולדה בתחילה לא היה בתוך העיר, אלא שהקיפו העיר אחר שנקברה, וכן קברי בית דוד בתחילה היו חוץ לחומה שכן היו קורין לה ציון עיר דוד, ושוב הקיפום והכניסום תוך לחומה, שהרי התוספתא מביאה את קברי בית דוד וחולדה לענין קבר שהקיפתו העיר, ומפני כבודם לא פינזם ולא נגע בהם אדם מעולם אלא מחילה היתה מוציאה את הטומאה לנחל קדרון.

נסיעה באירון [אירפליי"ן] מעל מקום המקדש

בשׁו"ת קנין תורה בהלכה (ח"ג ס"י נח) נשאל באלו הסובבים באירון [אירפליי"ן] מעל ירושלים כדי לראות העיר וסביבותיה, אם צריכים להקפיד שלא לעבור באויר שמעל מקום המקדש והר הבית.

והנה בסוגייתנו הסתפק רבא בטמא שתלה עצמו באויר העזרה אם חייב על ביאת מקדש או שלא. ופירש הרמב"ם (שגגות פ"א ה"ד) שהספק הוא, אם אויר העזרה כעזרה ועובר בזה על איסור ביאת טמא למקדש, או שמא אין אויר העזרה כעזרה ואינו חייב עליו. ועלתה האיבעיא בתיקו. וכן פסק הרמב"ם שהדבר ספק [כמובא באליבא דהלכתא]. והתוס' (ד"ה תלה עצמו) הביאו שיש גורסים כן בגמרא, שהספק הוא אם אויר העזרה כעזרה. והקשו על זה, ממה שמוכח בכמה מקומות שדין אויר העזרה כעזרה עצמה. ולכן פירשו, שהספק הוא אם יש איסור בשהייה בעזרה באופן שאינו בן השתחויה, שהרי התולה עצמו באויר אינו בן השתחויה, ורבא צידד שאין חיוב לשוהה אלא אם כן יכול להשתחוות.

ונמצא שלדעת הרמב"ם אסור מספק לשהות באויר העזרה, ולדעת התוס' השוהה באופן שהוא בן השתחויה אסור בודאי. ואף שבמקום שיש גג אין קדושה באויר אלא עד הגג ולא למעלה ממנו, מכל מקום במקום שאין גג מבואר בפירוש הראב"ד למסכת תמיד (ל: לענין הבימה שהיו עושים במוצאי שביעית למלכים, שמקומות אלו נתקדשו עד הרקיע, וגם אם אחר כך יבנו בתוך חלל אויר זה גגות, תהיה קדושה על הגגות, שכל מקום שהיה חלק בזמן שנתקדשה העזרה, נתקדש עד רום רקיע ואין יכולת ביד בוני הגגות להפקיע את קדושתו. ואם כן יש במקום המקדש מקומות שקדושתן היא עד לרום הרקיע, ואסור לשהות באויר שמעל מקומות הללו בטומאה.

ודן שם, אם יש לומר שקרקעית האירון היא כאוהל המפסיק בין הטמא לבין מקום המקדש. ודחה היתר זה מפני כמה טעמים, ובראשם שאוהל זה שהוא מיטלטל ממקום למקום נחשב אוהל זרוק ואינו אוהל לחצוץ בפני הטומאה. אמנם בחזון איש (אהע"ז נזיר ס"קמ"ט) כתב, שיתכן שאפילו אם נסבור שאוהל זרוק שמו אוהל, אסור לטוס באירון מעל מקום המקדש, משום שהאירון עצמו מקבל טומאה ולכן אינו חוצץ בפני הטומאה.

והוסיף עוד בקנין תורה, שמלבד האיסור שבנסיעת הטמאים באויר מקום המקדש, עוד יש איסור בעצם הבאת האירון באויר הקודש, שהרי מכונה זו היא כלי מתכות, ואם נגעה פעם אחת במת הרי היא טמאה כמת עצמו שהרי חרב שנגע במת הרי הוא כחלל, וכמו שפסק הרמב"ם (ביאת מקדש פ"ג ה"ז) שהזורק כלים טמאים למקדש אפילו היו כלים שנגעו במת פטור מן הכרת, אבל חייב מלקות. וכל המסייע להפריח את הכלי הטמא טומאת מת לאויר הקדושה עובר בלאו שיש בו מלקות, ואין לך זלזול בקדושת הקודש והמקדש יותר מזה. ולכן יש להזהיר לכל מי שיש בו ריח יראת שמים שימנע מזה.

וראה עוד מה שכתב בזה בספר אבני חן (ח"ב ס"י מט ס"ג), שאף לדעת הסוברים שאין איסור תורה אלא כשנכנס לעזרה דרך ביאה ולא במי שנכנס דרך גגות משום שאין זו דרך כניסה, מכל מקום בימינו שדרך העולם לפרוח באירון הרי זה נחשב דרך ביאה, ויש בזה איסור דאורייתא.

טעם שאין מזכירים 'המבדיל בין טמא לטהור' בהבדלה

בגמרא, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המבדיל על היין במוצאי שבתות זוכה לבנים זכרים, שנאמר (ויקרא י') 'להבדיל בין הקדש ובין החול', ונאמר (שם יא מז) 'להבדיל בין הטמא ובין הטהור', וסמוך לו 'אשה כי תזריע' (שם יב ב). ומבואר שיש קשר ושייכות בין ההבדלה במוצאי שבת להבדלה בין הטמא לבין הטהור. והקשה בדברי יואל (פרשת שמיני עמ' ריג), שאם כ"כ גדולה השייכות ביניהם עד שהזהיר בהבדלה זוכה למה שסמוך בפסוק להבדלה בין הטמא לבין הטהור, כל שכן שהיה מן הדין שיזכירו הבדלה זו שבין הטמא לבין הטהור בהבדלה, ולמה אין מזכירים בה אלא הבדלה בין קודש לחול, בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, ואילו ההבדלה בין הטמא לטהור אין מזכירים בה כלל.

ותירץ, על פי מה שכתב רש"י (ויקרא יא מז), שלשון ההבדלה שנאמר בפסוק 'להבדיל בין הטמא ובין הטהור' אינו שייך בהבדלה בין חיות ובהמות טהורות לטמאות, שאין צריך להבדיל ביניהם, אלא כוונת הפסוק להבדיל בין נשחט חצוי של סימן שהיא טרפה לנשחט רובו של סימן שהיא כשרה. ומבואר שלשון הבדלה אינו שייך אלא בשני עניינים הקרובים זה לזה ודומים זה לזה וצריך להבדיל ביניהם, אבל עניינים שאין בהם דמיון אין שייכת בהם הבדלה.

ועל פי זה כתב, שרק בין קודש לחול, בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה שייך לשון הבדלה, לפי שהם קרובים זה לזה, שהקודש והחול קרובים זה לזה בזמן, והאור והחושך היו משמשים בששת ימי בראשית בערבוביה עד שהבדילם הקב"ה וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה, וגם בין ישראל לעמים שייך לשון הבדלה, לפי שיש באומות העולם נשמות קדושות שנטמעו ביניהם והם הגרים שרוצים להתגייר, וגם קודם מתן תורה סיבב הקב"ה אחר האומות ואם היו רוצים בכך היו יכולים לקבל את התורה.

אבל בין הטומאה והטהרה אין שום דמיון ואין שייך לשון הבדלה. ואף על פי שיש אופן שבו שייכת הבדלה בין טמא לטהור, והוא כמו שכתב רש"י הנ"ל להבדיל בין בהמה שנשחט בה חצי סימן לבהמה שנשחט בה רוב סימן, מכל מקום בתפילה ובברכות צריך לומר לשון מבורר.

ואם היו אומרים בברכת הבדלה לשון הבדלה בין טמא לטהור, היו באים לטעות ולומר שיש דמיון מה ביניהם, ויצא מזה מכשול גדול שייגידו שאפשר להתקרב אל הטומאה. ובאמת אין הדבר כן, אלא צריך לברוח מדבר שמביא טומאה לישראל הרחק כמטחוי קשת, ולהתרחק מהם מרחק רב, כמו שכתב הרמב"ם (דעות פ"ו ה"א), שיתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, ואם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאיננו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי, יש לבדו יחידי, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים.

כפתור השבת

על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ מפורך עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לאו אין יום הכפורים מכפר

והטעם באלו דוקא שהאדם יש לו חבור אל השם יתברך באמצעות התורה כמו שהתבאר, וכאשר המקבל אין מוכן לקבל החבור, או שאין לו אמצעי שעל ידו החבור, או אינו מודה בעלה שבו החבור הרי הוא נפרד מן העלה ואין לו קשור עם העלה. וכאשר הוא מפר בריתו של אברהם אבינו אין האדם מקבל בריתו של הקדוש ברוך הוא, וכאשר מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הרי הוא כופר באמצעי שעל ידו החבור, וכאשר הוא פורק עול הוא כופר באותו אשר החבור בו הש"י שבו החבור ולכך אין יום הכפורים מכפר רק מי שלא נפרד בעצמו מן העלה, וכאשר הוא לא נפרד לגמרי רק שהוא נפרד במקצת על ידי יום הכפורים יש לו כפרה.

(תפארת ישראל, פרק ט)

אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לאביו שבשמים

אחד המרבה שידע גדלות הבורא ית"ש יחידו של עולם, ואחד הממעיט שידע מיעוט ערכו ושפלות עצמו, ויתן אל לבו שהוא יחיד בעולם כמאמרם ז"ל (סנהדרין לז). שכל אדם מחויב לומר בשבילי נברא העולם, ואז ממילא ידע שעדיין לא יצא ידי חובתו, ובלבד שיכוון לבו לשמים שלא יחשיב את עצמו כלל.

(צמח צדיק, ליקוטים)

ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר

על פגעים

כשמוסיפין על העזרות אומרין שיר של פגעים יושב בסתר עליון, וכן במוש"ק שהוא זמן תוספת שבת וצריך שמירה אומרים גם כן יושב בסתר, ומה שהיו האבות גרים בגרר, הוא תוספת ארץ ישראל כעין מוסיפין על העזרות.

(אמרי אמת, וירא תרע"ח)

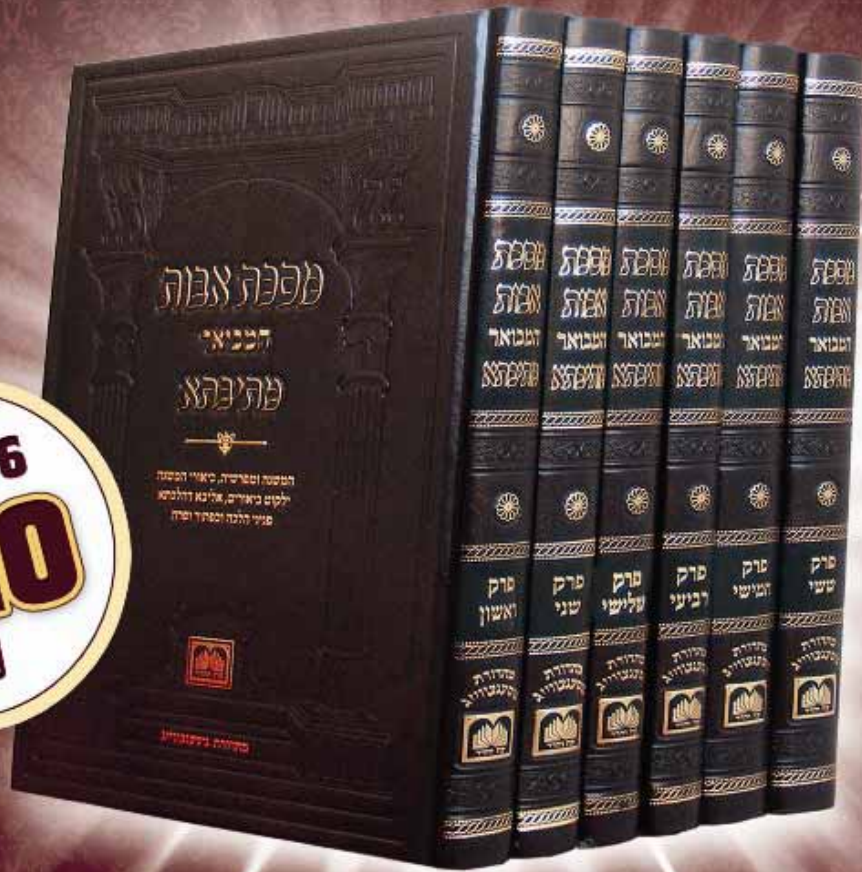

אסור להתרפאות בדברי תורה

כתיב (במדבר יט ב) 'זאת חקת התורה' דהנה התורה הוא מרפא לכל, ולכאורה אסור להתרפאות בדברי תורה. אלא שהענין הוא כך, שהרשימה הנשאת באדם והקדושה שנרשם בו על ידי לימוד התורה על ידו יכול האדם הזה לרפאות חולים. וזהו זאת חקת, מלשון חקיקה הוא רשימה הנשאת באדם מהתורה, אבל באיזה אופן יהיה לימוד התורה שיורשם בו קדושה, וזאת התורה אדם כי וכו' פירוש שימסור נפשו עליו בגודל אהבה ויראה.

(נועם אלימלך, חקת)

6 כרכים
240
 ש"ח

'מת'בתא' על מסכת אבות

כינוס עשיר מאוצרותיהם של חכמי הדורות, יוצרים תענוג צרוף בלימוד מסכת אבות, כאשר הדיק האיכות והפאר מתמזגים במאות מעלות טובות והוספות רבות הנחוצות להבנת דברי הקדמונים כמלאכים. הכל, בפונדק אחד מפואר בהדרו, בעימוד משובב לב ומאיר עיניים שטרם נראה כמותו.

המשנה ומפרשיה - כל מפרשי המשנה ערוכים מחדש * ביאורי המשנה * ילקוט ביאורים * אליבא דהלכתא פניני הלכה * כפתור ופרח * מבוא מיוחד על מסכת אבות

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
 מוקד הזמנות: 1800-22-55-66